

*Харламов М.І.
м. Харків, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО БОРТЬБУ З ВОГНЕМ В СЕЛАХ УКРАЇНИ У 1920-Х РР.

Сучасна історична наука має багато векторів наукового розвитку. Розглядається безліч проблематик, наукових гіпотез, руйнуються історичні аксіоми, формується новий історичний світогляд. Проте одним з найважливіших питань був і буде соціально-економічний спектр історії людства. Одним з маловивчених аспектів розвитку історії України ХХ століття є тематика боротьби населення з пожежами в українському селі у роки громадянської війни та нової економічної політики.

Грунтовним науковим дослідженням цих питань не займається майже ніхто з вчених України на сучасному етапі розвитку історичної науки. Тому дана проблематика має, безумовно, науково-актуальний характер. Велику увагу даному питанню приділяли відповідно автори 1920-х років. Зокрема, дослідники В. Іванов та А. Віганд у книзі «Пожежі та підпали» [2], та О. Коваленко – «Як організувати пожежну допомогу на селі» [3]. Цікавими також є «Збірник серійних інструкцій видання Запорізького добровільного пожежного товариства різних постанов, правил, наказів щодо пожежної охорони соцвласності» [1] та poradnik Всеукраїнського Кооперативного Страхового Союзу «Пожежа – лихо селянинові» [4].

У 1920 році керівництвом Української соціалістичної радянської республіки (УСРР) було вирішено передати керування пожежною справою до Народного Комісаріату Внутрішніх Справ (НКВС). На початку третього десятиріччя ХХ століття справа пожежної охорони сільськогосподарських районів знаходилася у вкрай важкому становищі.

Зважаючи на екладний період громадянської війни та деякий час після завершення останньої, українськими державними органами була підрахована статистика пожеж тільки починаючи з 1923 року. Так у 1923–1924 році було 11 тисяч 769 пожеж, у 1924–1925 – 19 тисяч 529 пожеж, у 1925–1926 – 21 тисяча 223 пожежі, у 1926–1927 – 24 тисячі 697 пожеж, у 1927–1928 – 31 тисяча 600 пожеж, у 1928–1929 – 27 тисяч 166 пожеж [2, с. 4]. Бачимо, що кількість пожеж була достатньо високою, при чому, враховуючи, те що не всі випадки пожеж в українських селах фіксувалися органами державної статистики.

За матеріалами Укрдержстраху пожежі в УСРР заподіювали збитків населенню республіки не менше ніж на 2 мільйони карбованців щомісяця. Але, слід зауважити, що органи державного контролю за пожежами рахували лише фактичні збитки держави, не враховуючи приховані збитки, тобто ті резерви та ресурси, що були знищені пожежами та могли у майбутньому суттєво впливати на загальний рівень розвитку сільського господарства у республіці.

Прикладами страшної руйнівної сили пожеж в українському селі можуть слугувати наступні випадки, що зафіксовані документально. Так тринадцятого червня 1927 року в селі Багрицях, Вінницької округи згоріло 48 господарств (183 будинки). Збитки від пожежі склали 52 тисячі карбованців. Першого вересня 1927 року в селі Баранівці Сумського повіту трапилася пожежа, що знищила 71 будівлю, які були оцінені на 40 тисяч карбованців. Десятого вересня 1927 року в селі Кам'яному Сумської округи згоріло 26 селянських господарств. 10 травня 1928 року сталася пожежа в селі Борки Харківської округи, що заіодіяла збитків на 200 тисяч карбованців [2, с. 5].

Достатньо часто пожежі виникали від необережного поводження з вогнем, від поганого влаштування різних технічних споруджень опалення та освітлення будинків тощо. У poradнику Всеукраїнського Кооперативного Страхового Союзу з боротьби з пожежами, виданого у 1924 році зазначені наступні заходи попередження пожеж для населення. «Попередження пожеж. 1. Піклуйтеся про особисту і громадську пожежну безпеку. 2. Ставлячи будинки й хати пильнуйте і радьте вживання і додержання розривів (суточок) і будівельних правил. 3. Уникайте затарасовання (закладання) розривів різними займистими речами (солома, сіно, дрова та інше). 4. Дбайте про організацію в селі при кооперативі майстерень для вироблення піщано-цементної черепиці, цегли, цементових кілець для криниць, димарів, дірчастого каміння для підмурків та інше. 5. Використовуйте для будівництва глину на стіни та дахи. Виробляйте самі за допомогою Коопстраха дірчастої плити для обкладки глиняних та дерев'яних хатніх стін. Від цього зимою буде тепліше у хаті і безпечніше від пожежі. Робота ця обійдеться дешево, коли плити ці зробити своєю родиною» [4, с. 18]. Бачимо, що зазначені заходи, дійсно, мали раціональний характер.

Важливим питання запобігання пожеж в українських селах було також дотримання техніки безпеки використання печей та димарів. Рекомендації для населення в цьому випадку були наступними. «6. Доглядайте, щоб печі та бовдури (труби) не торкалися безпосередньо до дерева та соломи. Пильнуйте, щоб не було не замазаних щілин, щоб через них не загорілася стіна, або дах. 7. Слідкуйте, щоб щомісячно була отрушена сажа і були справні димарі. Від горіння сажі і щілин в димарях пожежі трапляються дуже часто. 8. Не переховуйте на горищах, особливо близько від димарів, всякого лахміття, соломи, конопель та іншого. 9. Коло печі чи плити на підлогу набивайте жести, або встелюйте цеглинами, щоб від вуглика з топ ливника не загорілася дощана підлога. 10. Не кладіть біля топ ливника близько дров, або соломи, коли топиться піч чи плита. 11. Коли топить піч чи плиту, не відходьте не зачинивши дверець чи заслінки. 12. Не підпалюйте дров у печі чи плити гасом (керосином), бензином або спиртом. Може легко статися вибух, обпалить вам обличчя і спалить хату. 13. Не залишайте без догляду дітей, коли палиться в печі. Не дозволяйте їм бавитися вогнем коло печі. 14. Тушіть вугіль з особливою обережністю. Не ставте горщика з вугіллям на дерев'яну підлогу і поблизу всього, що може загорітися. Не забувайте, що недосушене вугілля може легко розжевритися і виникне пожежа» [4, с. 20]. З огляду на вище зазначені рекомендації Всеукраїнського Кооперативного Страхового Союзу «Коопстрах» можна зробити висновок, що проблема пожеж в Україні у 1920-х роках, дійсно, була вельми актуальною.

Вжиті заходи урядом та урядовими організаціями частково покращували ситуацію з пожежною справою на селі, проте вони були дуже часто недостатніми для суттєвого покращення пожежної безпеки в українських селах у 1920-х роках.

Список літератури: 1. Збірник серійних інструкцій видання З.Д.П.Т. різних постанов, правил, наказів щодо пожежної охорони соцвласності. – Запоріжжя, Видання Запорізького Районного Добровільного Пожежного товариства імені Держинського, 1934. – 54 с. 2. Іванов В., Віганд А. Пожежі та підпали. / В. Іванов, А. Віганд. – Харків, Державне видавництво «Пролетар», 1931. – 32 с. 3. Коваленко О. Як організувати пожежну допомогу на селі. / О. Коваленко. – Харків, Державне видавництво України, 1926. – 94 с. 4. Пожежа – лихо селянинові. (Порадник, як боротися з пожежами). – Київ, Видання Всеукраїнського Кооперативного Страхового Союзу «Коопстрах», 1924. – 24 с.